
РОЗДІЛ VIII РЕЦЕНЗІЇ

*О.П. Реснт
(м. Київ)*

**ЛАТИШ Ю. ГРИГОРІЙ КАЗЬМИРЧУК:
ЖИТТЯ ТА НАУКОВА ПРАЦЯ ІСТОРИКА.
– К.: Прайм-М, 2004. – 200 с.**

Сучасна історична наука поступово рухається в бік історіографічних досліджень, складовою яких є вивчення персоналій учених. Україна теж не стоїть осторонь глобальних процесів. Останнім часом з'явилося чимало публікацій, присвячених життю й діяльності істориків минулого, у науковий вжиток поступово повертаються імена забутих та реабілітованих учених. Це доказ того, що ми повертаємо собі історичну пам'ять. Проте поза увагою нерідко залишаються наші сучасники – ті, хто живе поряд з нами, дихає з нами одним повітрям і невтомно працює на історичній ниві. Хочеться вірити, що заслуги подвижників української історії будуть оцінені ще за життя.

Одним із таких скромних трударів історичного лану є Григорій Дмитрович Казьмирчук – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії для гуманітарних факультетів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, якому нещодавно виповнилося 60 років. Останнім часом доробок вітчизняної біографістики поповнився нарисом Ю. Латиша “Григорій Казьмирчук: життя та наукова праця історика”.

Перший розділ присвячений життєвому шляху відомого вітчизняного вченого, автора близько 300 наукових, популярних і документальних публікацій. Розглядається процес формування науковця й людини на тлі епохи, відзначаються впливи середовища, зокрема учителів – професорів А. Буцика та В. Котова, колег, атмосфери історичного факультету Київського університету, де в той час працювала плеяда блискучих фахівців: К. Джеджула, В. Жебокрицький, Ю. Кондуфор, П. Лавров, В. Стрельський, О. Бородін, В. Спицький, П. Овчаренко.

У книзі акцентується увага на особистих якостях вченого. На початку 1990-х рр. Г. Казьмирчук залишався чи не єдиним українським істориком, хто продовжував історіографічні студії в ділянці декабристознавства. У час, коли дехто з науковців поквапився відхреститися від

своїх праць, він продовжив свої дослідження на основі нового методологічного підходу. Перша половина 1990-х рр. характеризувалася системною кризою в історичній науці – вчені отримували мізерну зарплату, наукові праці роками лежали у видавництвах, дослідники забули значення слова “гонорар”. Попри це, Григорій Дмитрович регулярно друкував свої дослідження, нерідко оплачуючи тираж за свій рахунок. У той період якнайповніше розкрилася яскрава риса характеру історика за покликанням Г. Казьмирчука – подвижництво заради науки.

Другий розділ являє собою глибокий аналіз наукового доробку вченого, який приділяє особливу увагу XIX ст. – століттю якісних змін у житті людства, жорстоких війн і наукових відкриттів, кривавих революцій та національного відродження в Європі, коли розпочало формуватися модерне суспільство. Темою життя історика став рух декабристів. Це й не дивно, оскільки він народився на Вінниччині, де жили і діяли члени Південного товариства. Проте науковий інтерес дослідника не обмежується декабризмом. Соціально-економічний розвиток України, революційна діяльність М. Чернишевського, наукові біографії істориків Київського університету, студентський рух у XIX ст., проблеми історіографії, джерелознавства, історичної бібліографії, краєзнавства – усе це знайшло висвітлення в працях Григорія Дмитровича.

Науковий доробок вченого, залежно від галузі історичної науки, Ю. Латиш розподіляє на чотири потужні пласти: 1) історіографічні та джерелознавчі стадії; 2) конкретно-історичні дослідження; 3) краєзнавчі розвідки; 4) бібліографічні й довідкові праці.

Автор відзначив новаційні концепції в дослідженнях Г. Казьмирчука, зокрема щодо існування української школи декабристознавців у 1920–1930-х рр., нової періодизації вивчення руху декабристів, що складається з трьох основних станів – дореволюційного, радянського і сучасного, в межах яких виділяються окремі напрямки. Наукова новизна праць Григорія Дмитровича – у тому, що в них, відповідно до сучасного рівня розвитку історичної науки, здійснено аналіз становлення і розвитку радянського декабристознавства, подано нову оцінку досліджень про рух декабристів, показано їх залежність від тоталітарної системи, виявлено причини, що негативно впливали на об’єктивне висвітлення проблем останнього, висловлено застереження від виникнення нових факторів, які можуть спричинити його однобічне вивчення. По суті через історіографічне переосмислення аналізується науковий спадок, від якого тривалий час дослідники були відлучені.

Київський університет завжди славився своїми довідковими виданнями. В дореволюційний час у галузі історичної бібліографії плідно працював професор В. Іконников. У радянський час цим займалися

співробітники Наукової бібліотеки університету. Г. Казьмирчук також зробив вагомий внесок в історичну бібліографію. Під його керівництвом викладачі та студенти кафедри історії народів Росії Київського університету, а також співробітники Державної історичної бібліотеки України склали 13 покажчиків літератури, присвяченої представникам російських опозиційних рухів XIX ст. 10 з них включали опубліковані дослідження про декабристів. Цим було відроджено славні традиції бібліографічної школи Київського університету.

Григорію Дмитровичу вдалося згуртувати представницький авторський колектив. Зокрема слід згадати студентів і аспірантів університету, а нині відомих істориків: – О. Рафальського, Т. Соловйову, С. Стельмаха, Р. Вавренюка, краєзнавців Ю. Павлова, А. Богданенка та ін. Г. Казьмирчук долучився до опису декабристознавчої літератури, ще навчаючись в аспірантурі. Перший укладений ним відповідний покажчик побачив світ 1979 р. й охоплював літературу, котра побачила світ у Радянському Союзі до 150-річчя повстання декабристів.

Покажчики стали своєрідним продовженням попередніх аналогічних бібліографій М. Ченцова, Р. Еймонтової та М. Нечкіної. В них з можливою повнотою входили монографічні дослідження, збірники статей, журнальний матеріал, художні твори. У цих виданнях знайшли відображення популярні дослідження, які публікувалися центральними, республіканськими й обласними друкованими органами російською та українською мовами. Проте в них відсутні матеріали про декабристів, видані мовами інших народів СРСР, а також за кордоном.

У третьому розділі зроблено доволі вдалу спробу проаналізувати діяльність історичної школи Г. Казьмирчука, яка концентрує основну увагу на вивченні проблем декабристського руху. Автор, спираючись на новітні історіографічні дослідження, дає власне визначення дефініції „історична школа”, розглядає діяльність київської школи декабристознавців в історичній динаміці. Зокрема висувається теза про спадковість ідей київських декабристознавців, починаючи від перших років XX ст., коли професор Київського університету М. Довнар-Запольський звернувся до вивчення руху „апостолів свободи”. Автор показує організаційну й громадську роботу Григорія Дмитровича, зокрема щодо проведення в Києві 9 наукових конференцій, присвячених декабристам. У наведеній таблиці висвітлено представництво на них учасників з різних міст і країн. Зроблено короткий огляд науково-дослідницької діяльності учнів професора в царині декабристознавства.

На особливу увагу заслуговують додатки, де вміщено витяги з архівних документів, список опублікованих праць Г. Казьмирчука, а також унікальне на сьогодні джерело – листування декабристознавців колишнього

СРСР. Сьогодні епістолярний жанр поступово зникає з історичного обр'ю, поступившись місцем новітнім засобам комунікацій, що з часом становитиме певні труднощі для істориків. Ці матеріали ілюструють життя та навчання Григорія Дмитровича, його наукові й творчі зв'язки, роботу з організації наукових конференцій „Декабристські читання” тощо. Позитивною стороною дослідження є наявність фотографічного матеріалу.

Нарис не позбавлений і деяких недоліків. Зокрема варто було б детальніше висвітлити творчі зв'язки вченого, його участь у колективних дослідженнях наукових тем тощо. В цілому ж рецензована праця є вагомим внеском у фонд науково-популярних біографічних видань, розширює наявну палітру подібної літератури.